

УДК 323.1+316.356.4(497.1)
317:911.3(497.6 Република Српска)
<https://doi.org/10.46793/LZ-LXII.381D>
ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД
Примљен: 19. 07. 2022.
Прихваћен: 12. 09. 2022.

др Љубиша Деспотовић
Научни саветник
др Вања Глишин
Научни сарадник
Институт за политичке студије, Београд

НОВОБОШЊАШТВО АЛИЈЕ ИЗЕТБЕГОВИЋА КАО ИДЕНТИТЕТСКИ КОНСТРУКТ СИНТЕТИЧКЕ НАЦИЈЕ И БЕЗБЕДНОСНИ РИЗИЦИ ПО РЕПУБЛИКУ СРПСКУ

Апстракт: Аутори се у раду баве питањем идентитета и нација на постјугословенском простору, будући да је од XIX века до данас управо по том питању било много несугласица и нејасноћа, које би требало разјаснити. Основно питање тиче се настанка и развоја нација на овом простору, односно конструисања синтетичких идентитета и нација као договорних нација. Стога у првом делу аутори дају преглед научних сазнања која се тичу нација и идентитета и изводе теоријски модел синтетичких нација, као покушај да се свеобухватно одговори на сложену појаву. У другом делу рада, на основу претходних научних сазнања, аутори анализирају процес настанка бошњачке нације и њен развој од XIX до краја XX века, када је она и међународно призната. На крају, свесни чињеница о процесу настанка бошњачке нације, односно новобошњаштва Алије Изетбеговића, аутори изводе безбедносне ризике по Републику Српску.

Кључне речи: синтетичке нације, бошњаштво/новобошњаштво, идентитет, геополитика, безбедност, Република Српска

*...Ево пјесме, није вјешта
Ал' за својим лети јатом.
Немојте ме више вр'јећат'
Зовите ме Србом, братом!
Аливерић Тузлак*

Идентитети, нације, синтетичке нације

Идентитет и нација – спознаја појмова

Процес формирања нација и националних идентитета у Европи одвијао се у XVIII и XIX веку, због чега се тај период назива периодом рађања модерних нација и националних држава. Пре модерног облика удруживања људи, постојали су и други облици, што

* despotlj@stcable.net

** glisinvanja2@gmail.com

показује човекову потребу за заједницом. Колективи људи који заједно живе и делају означавају се старогрчком речју етнос (*ethnos*), што је у данашњем преводу народ или нација.¹ Под нацијом подразумевамо колектив људи повезаних језиком, традицијом, историјом, обичајима и осећајем повезаности и припадности. За Освалда Шпенглера (*Oswald Spengler*), народ је „јединство душе“, односно унутрашњи осећај припадања „ми“.² На његово обликовање утицали су бројни политички, социолошки, културолошки, психолошки и историјски фактори. Шпенглер би рекао да су догађаји изазвали народе, а не народи догађаје, што се читава у карактеру народа и његовој постојаности.³ Професор Антони Смит (*Anthony D. Smith*) понудио је дефиницију према којој је нација „именована људска популација са заједничком историјском територијом, заједничким митовима и историјским сећањима, заједничком масовном, јавном културом, заједничком економијом и заједничким законским правима и дужностима свих припадника“.⁴ Дакле, нација је колективитет повезан етничким пореклом и традицијом, али и истим језиком.⁵ За нације је важно постојање државе, на шта указује професор Драган Симеуновић када каже да су нације политичка категорија која настоји да конституише сопствену државу у циљу потврђивања свог постојања.⁶ „Нација настаје тек формирањем државне власти“, сматра Јохан Хајзинга (*Johan Huizinga*), чак и онда када су национално јединство и хомогеност постојали у природним условима.⁷ Исто тврди и Ерик Хобсбаум (*Eric Hobsbawm*) када каже да је нација „друштвени ентитет једино уколико се односи на одређене модерне територијалне државе, нације-државе“.⁸ Према томе, елементи који дефинишу нацију су држава, историја, култура, језик и национални дух.

Конституисање модерних нација током историје одвијало се на различите начине, што се одражавало на каснију „судбину“ народа, поготову на постјугословенском и постсовјетском простору. У нашем раду издвајамо грађанске и етничке нације, које сведоче о историјском процесу формирања два модела својствена Француској и Немачкој. Према француском моделу, француски држављани чине француску нацију. То је грађанска перцепција

¹ Richard Jenkins, *Rethinking Ethnicity*, SAGE Publications, London, 2008; Jean L. Cohen, Andrew Arato, *Civil Society and Political Theory*, MIT press, Massachusetts, 1994.

² Освалд Шпенглер, *Пронаст запада II*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 174.

³ О. Шпенглер, *н. д.*, стр. 174.

⁴ Антони Смит, *Национални идентитет*, Библиотека XX век, Београд, 1998, стр. 30.

⁵ Eric Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1870*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995, p. 15.

⁶ Драган Симеуновић, *Нација и глобализација*, Зограф, Ниш, 2009, стр. 13.

⁷ Јохан Хајзинга, *Патриотизам и национализам у европској историји до краја деветнаестог века*, Прометеј, Нови Сад, 1996, стр. 68.

⁸ E. Hobsbawm, *н. д.*, стр. 16.

према којој је нација „‘политичко тело’ удружених људи који су под влашћу заједничких закона и политички репрезентовани од једног политичког представништва“.⁹ Етницитет, историја и језик нису толико важни за дефинисање нације, због чега за француски модел кажемо да је *инклузиван*. Насупрот томе, немачки модел подразумева расну, језичку, културну и народносну заједницу. Овај модел вођен је идејом *Volkgeist* чија је суштина да „нацију ставља изнад религије, истицањем јединства традиције, језика и обичаја, као критеријума националне припадности“.¹⁰ Дакле, немачко поимање нације је етнокултурно и етатистичко. Према том схватању, нација је „резултат једне планске и конструкцијске делатности државе“, односно, реч је о уједињеном ‘државотворном народу’ или *Staatvolk-u*.¹¹ За разлику од француског модела, немачка идеја нације је органицистичка и *ексклузивна*. У случају Србије, један део елите тога времена прихватио је лингвистички критеријум формирања нације, сматрајући да „јединство и посебност нације најрељефније изражава њен језик“.¹² Према лингвистичком моделу, етнички простор обележен је „допирањем језика као мерила етничке аутентичности“, што значи да би јужнословенско становништво српског језика, а друге верско-конфесионалне припадности, било део српског корпуса.¹³ Не смемо заборавити да су Срби православне, римокатоличке и мухамедове вере били повезани јединственим српским језиком. Међутим, пресудну улогу у профилисању националних идентитета на овом простору имао је религијски фактор, односно конфесионална припадност народа. Према томе, припадност православној конфесији био је једини критеријум за конституисање српског националног идентитета. Верски расцеп на простору српских земаља отворио је питање заједничког језика, односно његовог имена. Несумњиво, тај језик се називао српским све до краја XVIII века, а од тада се цепа и назива различитим именима (хрватски, бошњачки и црногорски језик) иако је реч о јединственом језику.¹⁴ Тако су на овом

⁹ Љубиша Деспотовић, *Геополитика Светосавља: српско национално питање у историјском распону од крштене до природне Србије*, Каирос, Сремски Карловци, 2019, стр. 321.

¹⁰ Душан Т. Батаковић, *Златна нит постојања*, Catena Mundi, Београд, 2018, стр. 156.

¹¹ Љубиша Деспотовић, *Српска политичка модерна*, Каирос, Сремски Карловци, 2020, стр. 48; Љ. Деспотовић, *н. д.*, 2019, стр. 321.

¹² Д. Т. Батаковић, *н. д.*, стр. 126. О настанку језика на јужнословенском подручју погледати: Марио Алинеи, *Настанак европских језика II*, Прометеј, Нови Сад, 2021, стр. 167-205.

¹³ Д. Т. Батаковић, *н. д.*, стр. 126, 128.

¹⁴ Милорад Екмечић, „Национални идентитет, синтетичке нације и будућност демократије“, у: *Национални идентитет и суверенитет у југоисточној Европи*, Историјски институт САНУ, Београд, 2002а, стр. 30. (27-36)

простору, „уместо Природне Србије, као историјске резултанте заједничке језичко-културолошке припадности истом народу“, као „последница примене верско-конфесионалног модела настајале договорне нације као српски геополитички антагонисти који трагично цепају његов национални и територијални корпус“.¹⁵ Како примећује академик Славенко Терзић, „проблем односа етничког и верског код Срба најбоље илуструје питање Срба муслимана и Срба римокатолика и њихова улога у процесу српске националне интеграције“¹⁶, о чему ће бити више речи у другом делу рада.

Идентитет, односно препознавање или одређење појединца или колективитета, важан је елемент једног народа или нације. Насупрот истоветности, за одређење идентитета важна је и различитост, односно *другост*, коју је у теорију увео Фридрих Хегел (*Friedrich Hegel*).¹⁷ Дакле, идентификација у односу на нешто друго, разликовање од других, али и самопрепознавање. Према Роју Баумајстеру (*Roy Baumaister*) постоје два основна критеријума за дефинисање идентитета. Један се тиче континуитета, односно „осећања постојаности и јединства у времену“, а други диференцијације, односно „елемената на основу којих нас је могуће разликовати од других“.¹⁸

У литератури се сусрећемо са више различитих критеријума поделе идентитета, а основно полазиште је подела на персонални и колективни идентитет. Најсложенији облик колективног идентитета је национални идентитет, као „осећање припадности једној етничкој заједници и део мишљења, осећања и понашања које проистиче из тога“.¹⁹ Функција националног идентитета је „укорењивање модерног индивидуума у новоформирану заједницу (нацију)“.²⁰ Како примећује Антони Смит, процес формирања националног идентитета текао је кроз неколико фаза:

1. покрет за прелазак са пасивне подређености заједнице на њено активно политичко потврђивање;
2. покрет за територијално одређење и заокружење националне заједнице;

¹⁵ Љ. Деспотовић, *н. д.*, 2019, стр. 343-344.

¹⁶ Славенко Терзић, „Етничко и верско у српско историји“, у: *Catena Mundi III*, *Catena Mundi*, Београд, 2016, стр. 83.

¹⁷ Фридрих Хегел, *Феноменологија духа*, Дерета, Београд, 2005.

¹⁸ Милован Радаковић, *Компоненте националног и европског идентитета*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2012, стр. 79.

¹⁹ Нада Радушки, „Језичка и религијска компонента националног идентитета становништва Србије“, у: *Национални идентитет и етнички односи* (пр. Нада Радушки), Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 23.

²⁰ Владимир Н. Цветковић, „Национални идентитет и (ре)конструкција институција у Србији (идеологије, образовање, медији)“, *Филозофија и друштво XIX-XX*, 2002, 52.

3. покрет за економско уједињење;
4. покрет за позиционирање етничке масе у политички субјективизирану националну целину;
5. покрет за индивидуализацију и грађанску конституционализацију у сфери загарантованих права и слобода.²¹

За разумевање сложених историјских процеса кроз које је пролазио колективни идентитет неопходно је да уведемо и појам историјског идентитета, који „доприноси разумевању сукоба унутар друштва“, као и између народа и нација. Осим историјске димензије, наведено становиште може указати и на „могућност постојања подељеног идентитета, тј. на чињеницу да се групе с изворно јединственим историјским идентитетом касније могу раздвојити и развити различите, чак и супротстављене идентитете“.²² До раздвајања и супротстављања идентитета може доћи услед притисака спољнополитичког чиниоца, који уз директно систематско деловање, користи одрођену домицилну елиту посредством које испуњава зацртане циљеве. Тако долази до стварања аутошовинизма у једном делу националног корпуса. Како примећује Милован Митровић, етнички аутошовинизам базиран је на стварним унутрашњим разликама, које су у одређеним историјским тренуцима, политичко-пропагандним инжењерингом, продубљивањем, најпре занемаривањем свих националних сличности, потом негирањем и најзад међусобним супротстављањем и сукобљавањем.²³ Дакле, комбинованим деловањем спољнополитичког чиниоца и одрођене компрадорске елите, долази до дестабилизације земље, урушавања националног идентитета и генерисања унутрашњих сукоба, што је кроз историју оставило несагледиве последице по народе и државе, као што је то случај са Србима.²⁴

Синтетичке нације – појам и модел

Као што смо могли да видимо, модерне суверене нације настају процесом дугог временског трајања, на природан начин и на етничким територијалним целинама на којима су вековима обитавале. Оне настају на „основама једног

²¹ А. Смит, *н. д.*, стр. 88.

²² Бранимир Стојковић, *Европски културни идентитет*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 22.

²³ Милован М. Митровић, „Феноменологија и дијалектика националног идентитета и српског идентитета Србије“, у: *Идентитетски преображај Срба*, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2016, стр. 49.

²⁴ Љубиша Деспотовић, Вања Глишин, „Геополитички аспекти формирања синтетичких нација као договорних нација на простору бивше Југославије“, у: *Историја као инструмент геополитике* (пр. Зоран Милошевић), Институт за политичке студије, Београд, 2022, стр. 274.

језичког идентитета, културе, националне свести и националне државе као израза њене пуне суверености“.²⁵ Важна фаза у процесу формирања модерних нација је *протонационална фаза*, која је обележена развојем културе и уметности као покретача националне енергије и формирањем и организовањем првих протонационалних покрета, који су осмишљавали и организовали нове националне идентитете. У тој фази, под утицајем културе, уметности и протонационалних покрета, долази до трансформације етничког тела у правно-политичко, односно државно тело са јасним националним одредницама и карактеристикама.²⁶ Са друге стране, синтетичке нације формиране су прекоредним процесом и заобилажењем протонационалне фазе. Новоформиране државе имале су пресудну улогу у формирању и дизајнирању нових етно-националних идентитета. Према томе, синтетичке нације су „стваране под пресудном улогом владајућих елита окупљањем делова различитих народа или различитих верских идентитета истог народа, стварајући и градећи накнадну свест о припадању једној заједници и новоформираној државној јединици“.²⁷ Наведено потврђује тезу да се синтетичке нације могу измислити и кратким политичким поступком оживети, док суверене нације настају „несвесним социјалним процесима који су трајали вековима“.²⁸

Синтетичке нације настајале су у XX веку под пресудном улогом спољнополитичког фактора, који је спровео политичко и идеолошко конструисање нових идентитета. Градивни елементи за формирање синтетичких идентитета изведени су из религијско-конфесионалне и лингвистичке сфере. „Идентитетски инжењеринг подразумева редизајнирање постојећих етничких и конфесионалних идентитета у корист дизајнирања нових идентитета који се потом користе за остваривање реалних геополитичких интереса оних сила које су потпомогле стварање нових синтетичких идентитета“.²⁹ Како бисмо разумели ове сложене процесе, користимо геополитику идентитета коју дефинишемо преко „низа индикатора интензивне фрагментације територијалне целовитости и оспоравања идентитетске подлоге модерне државе-нације: а) од стране подрегионалних идентитетских аспирација синтетичких нација у покушајима довршетка своје национално-територијалне консолидације, као у случају бивше СФРЈ, или б) фрагментираних делова традиционалних нација које

²⁵ Милорад Екмечић, *Дијалог прошлости и садашњости*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, стр. 52.

²⁶ Љ. Деспотовић, *н. д.*, 2019, стр. 324-325; Љ. Деспотовић, В. Глишин, *н. д.*, 2022, стр. 270.

²⁷ М. Екмечић, *н. д.*, 2002, стр. 52.

²⁸ М. Екмечић, *н. д.*, 2002, стр. 52; Милорад Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања*, Еуро Бок, Београд, 2017, стр. 10-11.

²⁹ Љ. Деспотовић, В. Глишин, *н. д.*, 2022, стр. 275.

су остале изван територијалне целине своје националне државе“, као у случају бившег Совјетског Савеза.³⁰ Дакле, геополитика идентитета је методолошки корисна за „анализу геополитичког контекста сучељавања геополитичких актера у регионима као што је Балкан, средња и источна Европа, Закавказје и другим, у којима је дошло до интензивнијих процеса државно-територијалне фрагментације и снажније етнонационалне конкуренције новонасталих политичких заједница базираних на већим или мањим разликама регионалних идентитетских особености“.³¹

Теоријски модел синтетичких нација,³² као сложен облик, обухвата следеће важне димензије:

а) темпорална димензија - указује на двоструки временски карактер формирања синтетичких нација: први, који тај процес ситуира у двадесети век (закасна фаза формирања нација) и други, који указује на краткотрајан временски интервал у коме су те нације створене.

б) спољнополитичка димензија - указује на снажан уплив спољнополитичког фактора у формирању синтетичких нација, које не само да планирају него и максимално убрзавају овај процес. Без одлучујућег утицаја и подршке који је дошао са стране великих сила и њихове директне интервенције на страни сецесионистичких република, оне још задуго не би биле у стању да заокруже своје државно-правно и национално конституисање.

в) просторно-географска димензија - указује на чињеницу да су се процеси стварања синтетичких нација одигравали на простору Балкана и Средње Европе, са доминантним изражајем на простору бивше СФРЈ.

г) геополитичка димензија - даје укупну контекстуалну структуру процеса формирања синтетичких нација, указујући на шири цивилизацијско-културолошки сукоб који се налазио у затамњеној позадини ових процеса.

д) религијско-конфесионална димензија - указује на доминантно религијско-конфесионалну компоненту идентитетске структуре синтетичких нација као један од најважнијих сегмената њеног формирања. На наведено се одражава прозелитска политика Ватикана на страни Хрвата и деловање исламског фактора на страни Бошњака.

ђ) етатолошка димензија - наглашава државно-национални карактер нових идентитета синтетичких нација, а посебно изражену улогу

³⁰ Љ. Деспотовић, *н. д.*, 2019, стр. 299-300.

³¹ Љ. Деспотовић, *н. д.*, 2019, стр. 299. Видети и: Љубиша Деспотовић, Вања Глишин, *Савремени међународни односи и геополитика*, Каирос, Сремски Карловци, 2021.

³² Понуђени теоријски модел синтетичких нација први је теоријски покушај аутора да се овај идентитетски и геополитички феномен сагледа. Деспотовић, Љубиша. 2013. „Синтетичке нације као модел закасне идентитетске консолидације нација на простору бивше Југославије.“ *Српска политичка мисао* 42 (4): 165-182.

новоформираних држава у пропагирању и консолидацији нових национално-идентитетских садржаја.

е) идентитетско-консолидациона димензија – показује потребу интензивне идентитетске консолидације и политичког редизајна новоформираног синтетичког идентитета. Он се преваходно гради на протонационалној традицији и бројним примерима историјских фалсификата, који су нужни не би ли се дубински укоренило трајање етнице и максимално развукао натегнути историјски континуитет.

ж) језичко-лингвистичка димензија - указује на потребу преименовања језика, његову нову стандардизацију и лексичко „обогаћење“. Српски језик се буквално краде и отима преко илирског покрета, преименује у хрватски уз једну међуфазу у којој се назива хрватско-српски, и на крају се врши његова нова и насилна стандардизација прилагођена потребама новог идентитета.

з) цивилно-грађанска димензија - истиче улогу употребе цивилног друштва римокатоличке провенијенције и других облика цивилног организовања и деловања у циљу религијско-конфесионалне и националне хомогенизације. Цивилни сектор, финансиран од стране страних налогодаваца и једним делом од самих новоформираних држава, преузима важну функцију националне консолидације.

и) регионално-етничка димензија - наглашава важност регионалних идентитетских особености и етничко-конфесионалних специфичности као базе за формирање нових синтетичких нација. Мале регионалне специфичности се пренаглашавају, посебно маркирају и служе као наводни доказ етничко-националне посебности и особености новоформираних синтетичких идентитета.³³

Идентитетски портрет синтетичких нација – од бошњаштва до новобошњаштва

Исламизација народа на овим просторима спровођена је током вишевековне турске окупације, која је упростила „политичку карту полуострва“, али је „етнографску још више ишарала“.³⁴ Позиционирано на раскрсници истока и запада, Балканско полуострво и народи који на њему живе нису били поштеђени великих империјалних освајања. Током тог вишевековног страдалништва, религијске разлике посебно су

³³ Опширније о теоријском моделу синтетичких нација видети у: Деспотовић, Љубиша. 2019. *Геополитика Светосавља: српско национално буђење у историјском распону од крштене до природне Србије*. Сремски Карловци: Каирос, стр. 305-314.

³⁴ Емил Оман, „Турски јарам и прелажење у ислам“, у: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 71-80.

долазиле до изражаја, поготову јер су спољнополитички актери користили те разлике како би генерисали унутар-регионалне нестабилности и сукобе и остваривали геополитичке циљеве науштрб, пре свега, српског народа.

Током турске окупације, један део српског етничког корпуса прихватио је верску конверзију у ислам, сматрајући то привременим решењем за егзистенцијалне и породичне проблеме. Појединачне одлуке о верској конверзији нису доводиле у питање национални код, односно националну припадност. Напротив, значајан број исламизованих Срба очувао је свест о српском пореклу, традицији и вери.³⁵ Реч је о муслиманима који „имају српске народне обичаје, који говоре српски језик и који се разликују од других Срба само тим што исповедају ислам место хришћанства“.³⁶ И у „Катихизису српског народа“ из 1888. године пише да су Срби „православне, католичке и мухамеданске“ вероисповести.³⁷ Дакле, иако је извршена верска конверзија, није дошло до промене националног кода. Анализирајући и имена верских конвертита, увиђа се словенско порекло. Приликом преласка у ислам, ново име било је саставни део конверзије и „формално обележје припадности новој, исламској религији, односно део новог муслиманског идентитета“.³⁸ Међутим, на балканском простору име је праћено презименом, које је стално, непроменљиво и наследно. Традицију презимена нису имали ни Арапи ни Турци, тако да је ислам на Балкану имао индиректан утицај у односу на презиме. Стога су нова имена конвертита праћена старим словенским презименима, која сведоче о њиховом пореклу.³⁹

Спољнополитички актери, пре свега Ватикан, Аустрија и Турска, видели су прилику да искористе верске конвертите за испуњавање геополитичких циљева на овом простору. Они су у својим геополитичким плановима пројектовали да „верске конвертите са индивидуалног аспекта, преко колективне националне конверзије, прекодирају у нове идентитете синтетичких нација као договорних нација“.⁴⁰ Геополитички пројекти имали су двоструки циљ:

- а) спречавање језичко-културног јединства, националног укрупњавања и државног уједињења српског народа на просторима свог вековног трајања;
- б) отимање језика и културне баштине, отимање народа, преко верско-националне конверзије, који говори тим језиком као својим матерњим

³⁵ Погледати више: Владимир Умељић, *Балкански гамбит Ватикана*, Catena Mundi, Београд, 2018, стр. 128; С. Терзић, *н. д.*, стр. 83; Меша Селимовић, *Сјећања*, Слобода, Београд, 1977.

³⁶ Хасан Ребац, „Наши грађани муслиманске вере“, У: Catena Mundi III, Catena Mundi, Београд, 2016, стр. 266.

³⁷ Никола Д. Поповић, *Српски национални програм*, ДМП, Београд, 2000, стр. 40.

³⁸ Олга Зиројевић, *Исламизација на јужнословенском простору: Конвертити: како су се звали*, СГЦ, Београд, 2012, стр. 9-11, 12-31.

³⁹ О. Зиројевић, *н. д.*, стр. 63-65, 66-84.

⁴⁰ Љ. Деспотовић, В. Глишин, *н. д.*, 2022, стр. 280.

језиком, а са тим народом отимају и његове територије које је током историје бранио и ослобађао.⁴¹

Јасно нам је да су поједине европске силе тога времена заговарале двоструке стандарде формирања модерних нација, поготову када је у питању балкански простор. Како смо навели у првом делу рада, нација се према европском моделу посматра као заједница језика. Верско-конфесионална припадност није узимана у обзир приликом формирања нација, односно, према том критеријуму се није делио јединствени национални корпус на мање групе које су добијале ново име. Међутим, супротан принцип подржан је и спровођен на Балкану. „Спољнополитички фактор је успео да наметне концепт религије као одреднице нација и да генерише процес стварања синтетичких нација као договорних нација на основу верско-конфесионалне припадности“.⁴²

Током Аустро-Угарске окупације Босне и Херцеговине увиђамо како је текао процес формирања синтетичке бошњачке нације. Бењамин фон Калај (*Benjamin von Kallay*) био је на челу окупационе управе (1882-1903)⁴³ и разрадио је целокупну политику стварања босанског језика и босанске нације на штрб српског језика и српског народа.⁴⁴ „Српство, то је непријатељ!“, говорио је Калај.⁴⁵ Босански језик⁴⁶ званично је уведен у уџбеник граматике 1890. године, али пројекат стварања босанске нације

⁴¹ Љ. Деспотовић, *н. д.*, 2019, стр. 282.

⁴² Љ. Деспотовић, В. Глишин, *н. д.*, 2022, стр. 281.

⁴³ Више о томе: Томислав Краљачић, *Калајев режим у Босни и Херцеговини (1882-1903)*, Catena Mundi, Београд, 2017.

⁴⁴ Србин муслиман Аливерић Тузлак написао је песму „Српски језик“, у знак противљења аустријској одлуци да се српски језик зове „земаљски“ – касније и „бошњачки“.

„Српски језик, рајски језик –
Не што њиме збори раја,
Већ за то, што у себи
Све милине звука спаја

Српски језик, рајски језик –
За то велим, што да кријем:
Сваки онај Богу гр’јеша,
Ко га зове земаљскијем.“

Цит. пре. Слободан Јарчевић, *Бивши Срби: римокатолици, муслимани, Румуни и Црногорци*, Мирослав, Београд, 2010, стр. 66.

⁴⁵ Владимир Ћоровић, „Осман Ђикић 1879-1912“, У: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 95. (94-100).

⁴⁶ Босански бан Стефан Котроманић у повељи из 1333. године свој језик назива српским. Дакле, бан босански, за ког се зна да је био „католичке вјере“ језик у Босни назива српским. Влатко Богићевић „Босна и Херцеговина: српске земље су по крви и по језику“, У: *Catena Mundi III*, Catena Mundi, Београд, 2016, стр. 312-317.

доживео је неуспех до 1901. године, због чега је аустроугарска власт подржала великохрватску идеју која би Хрвате и муслимане у Босни и Херцеговини ставила насупрот Срба.⁴⁷ Дакле, босански језик је „производ политичке калкулације окупационих власти, које су биле свесне значаја језика за конституисање нове нације. Прича о томе да се у Босни вековима говорило босанским језиком јесу историјски фалсификати. Од најстаријих списа, споменика и повеља, кроз векове, помиње се искључиво српски језик“.⁴⁸ Иначе, пре него што је прешао у аустроугарску службу, Калај је у својој књизи „Историја српског народа“ писао да у Босни и Херцеговини постоји само један народ под трима религијама – српски. Чак је и немачки писац Карл Пец током истраживања порекла становништва Херцеговине наводи за „мухамедански део становништва да су првобитно, природно Срби“.⁴⁹ О томе сведочи етнографска карта Османског царства у Европи из 1847. године, германског картографа Хајнриха Бергхауса (*Heinrich Berghaus*), према којој је у Србији, Босни и Херцеговини и Црној Гори живело 99% Срба.⁵⁰ Дакле, Калај је био у функцији спровођења аустроугарских геополитичких интереса у Босни и Херцеговини. Један од основних циљева тицао се стварања босанске нације и јачања бошњаштва као политичке и националне идеологије и продубљивање јаза између православних Срба и Срба мухамедове вере. Аустријске власти биле су свесне чињенице да су муслимански прваци у периоду борбе за верску аутономију од 1899. године организовали групе које би биле истински борци за српску националну мисао. О томе сведочи и вођа покрета муслиманске омладине Осман Ђикић, који је престао да користи назив „србофилски“, усвојивши назив „Срби муслиманске вере“.⁵¹ Буђење свести о српском пореклу међу муслиманима била је велика претња по аустријске интересе, те су они свим средствима настојали да спрече тај процес. Подстичући верску нетрпељивост и националну мржњу, успевали су у тој намери да разједине српски национални корпус. Осим спречавања веза између Срба муслимана и Србије, аустријске власти радиле су на томе да исламско друштво истргне и из турског утицаја. Аустро-Угарска је „због сламања интеграционе идеје савеза српских територија гледала на босански ислам као на перспективу

⁴⁷ Александар Раковић, *Срби и религијски интервенционизам 1991-2015*, Хришћански културни центар др Радован Биговић, Београд, 2015, стр. 112.

⁴⁸ Љ. Деспотовић, В. Глишин, *н. д.*, 2022, стр. 282.

⁴⁹ Лазо М. Костић, „О националности БХ муслимана“, У: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 37. (35-39).

⁵⁰ Карту погледати у: Енциклопедија *Catena Mundi*, том III, *Catena Mundi*, Београд, 2016.

⁵¹ Хасан Ребац, „Срби муслиманске вере у Босни и Херцеговини, *Летонис Матице српске*, књ. 306, св. 2-3, Нови Сад, 1925, стр. 113-114; В. Ћоровић, *н. д.*, стр. 96, 98-100.

коју треба развијати и утапати у хрватско-народно, односно римокатоличко вјерско тијело, уз благонаклоност и помагање РКЦ. Играјући на карту аутономашења исламског фактора у Босни и Херцеговини, настојало се што дуже зауставити процес заживљавања интеграционе идеје савеза Јужних Словена⁵².

Почетком XX века, тачније након анексије Босне и Херцеговине 1908. године, проблем идентитета Срба муслимана дошао је до изражаја. То добро примећује Хасан Ребац, који наводи да Срби муслиманске вере „крз четири века удаљавани од националног идеала, борећи се за чисто верски исламски идеал, нису осећали своју браћу у Србији и Црној Гори, а још мање у Русији, и све су очекивали од браће по вери, Турака. Анексија им је порушила све наде и сва очекивања за увек“.⁵³ Дакле, вековима су се идентификовали са Турцима због исповедања исте вере, али „када им је речено да нису Турци, муслимани БиХ нису више знали шта су“.⁵⁴

Алијино новобошњаштво и безбедносни ризици по Републику Српску

Идеја о стварању новог националног идентитета муслимана јачала је током XX века, док се свест о српском етничком пореклу муслимана на све начине и жестоко потискивала. До краја Другог светског рата један део муслиманске интелектуалне елите настојао је да очува свест о српском пореклу. Један од муслиманских првака у Рашкој Мурат Шећерагић, написао је 1944. године да се муслимани од Срба „разликују само по вјери и вјерским обичајима, дочим су им један језик, једна крв, једни обичаји...“.⁵⁵ Исто тврди и Хакија Ш. Куленовић у свом тексту „Национална свест динарских муслимана“, где пише: „јасно је да смо ми, динарски муслимани словенске крви и језика, браћа наших православних и католичких сународника“.⁵⁶ Међутим, комунистичке власти су радиле на сузбијању те свести, која је означена као израз „великосрпских тенденција и расположења“.⁵⁷ Уз све притиске и прогоне, комунистички режим настојао је да створи муслиманску нацију, што је и формализовао шездесетих година увођењем назива

⁵² Мехмедалија Нухић, „Ислам као детерминирајући фактор у животу М(м) услимана“, У: *Срби муслиманске вероисповести*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 202.

⁵³ Х. Ребац, *н. д.*, 1925, стр. 112.

⁵⁴ Л. М. Костић, *н. д.*, стр. 35.

⁵⁵ С. Терзић, *н. д.*, стр. 84.

⁵⁶ Хакија Ш. Куленовић, „Национална свест динарских муслимана“, У: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 55. (55-62).

⁵⁷ С. Терзић, *н. д.*, стр. 84.

„Муслиман“ у званичну употребу.⁵⁸ Треба напоменути да су истакнути муслимански прваци, пре свега др Мустафа Имамовић, говорили да је национална одредница „Муслиман“ неприхватљива. Нешто раније, 1973. године, др Мухамед Филиповић је рекао да је бошњаштво превазиђена идеја.⁵⁹ С тим у вези, Алија Коњхоџић добро примећује да „безбожни комунизам, који је сваку веру па и муслиманску прогласио „опијумом за народ“, где се свим средствима затире Српство, а муслимани проглашавају неком новом нацијом „Муслиман“, из једног разлога да се не одреде као СРБИ, као што су то увек чинили и да се процес националног опредељења муслимана заувек прекине“.⁶⁰ Ипак, у томе нису успели, јер, како примећује Коњхоџић, „најистакнутији Срби муслиманске вере, писци, новинари и књижевници свесно су се определили као Срби, српски раде и пишу“.⁶¹

Ипак, догађаји и политичке елите у обе Југославије⁶² и, потом, верски и грађански рат деведесетих година, уз подршку атлантизма и радикалног ислама, погодовали су етничком одређењу и изградњи националног идентитета „бошњака“. Да се заиста ради о једној политичкој креацији, која је у кратком временском року створена, сведоче и догађаји са почетка деведесетих година, када су се на политичкој равни супротставили заговорници муслиманске, односно бошњачке концепције. То јест, питање је било да ли ћемо бити „Муслимани“ или „Бошњаци“. С тим у вези, муслиманско становништво Босне и Херцеговине је на плебисциту 1992. године готово у целини одлучило да су „по нацији Муслимани, да им је вероисповест Ислам и језик босански“.⁶³ Међутим, убрзо је пронађено решење на тзв. Бошњачком сабору 28. септембра 1993. године, када је усвојено бошњачко национално име. За ново име су се залагали и дотадашњи противници, попут Алије Изетбеговића.⁶⁴ То је био девети пут да босански муслимани од 1868. до 1992. године мењају етничко име.⁶⁵ Етничко име „Бошњак“ добија и међународно признање Вашингтонским споразумом из марта 1994. године, што указује на спољнополитичку умешаност, на првом месту, Сједињених Држава. На тај начин је „остварен давно осмишљен

⁵⁸ Дарко Танасковић, „Противречности необошњаштва.“ У: *Catena Mundi III*, Catena Mundi, Београд, 2016, стр. 243.

⁵⁹ Д, Танасковић, *н. д.*, стр. 243-244.

⁶⁰ Алија Коњхоџић, „Срби муслиманске вере у четничким одредима“, У: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 116. (107-117).

⁶¹ А. Коњхоџић, *н. д.*, стр. 116.

⁶² Погледати више: Љубиша Деспотовић, Вања Глишин, „Геополитички интереси и политички концепти формирања двеју Југославија и разлози њиховог државног разбијања“, *Лесковачки зборник LXI*, Народни музеј, Лесковац, 2021, стр. 439-453.

⁶³ Виктор Новак, *Magnum Crimen II*, Catena Mundi, Београд, 2015, стр. 713.

⁶⁴ Д. Танасковић, *н. д.*, стр. 244.

⁶⁵ В. Новак, *н. д.*, стр. 713.

пројекат Аустро-Угарске о удаљавању муслимана из БиХ од српског националног корпуса, као и о супротстављању нове нације ‘Бошњака’ Србима“.⁶⁶

Поменуто супротстављање нове нације, односно бошњака, Србима, има више димензија, које су неминовно и безбедносни и геополитички изазов по српски ентитет у Босни и Херцеговини, Републику Српску. Чињеница да исламизам у БиХ има дугу историју и да је Алија Изетбеговић⁶⁷ био један од најистакнутијих представника у модерној историји, те да је трасирао пут политичким следбеницима који и данас обављају важне функције у званичном Сарајеву, већ довољно говори о њиховом потенцијалу да се супротставе српском ентитету у целини. Исламизам као идеологија добија замаха деведесетих година током рата у Босни, када се на десетине хиљада исламских терориста придружило муслиманској војсци Алије Изетбеговића, у нади да ће створити прву исламску државу на тлу Европе.⁶⁸ Рат у Босни искоришћен је за продор исламизма и тероризма на Балкан. Како наводи аналитичар Гордон Бардош (*Gordon Bardos*), „на Балкану се пре 50 година међу исламске екстремисте могло сврстати неколико стотина појединаца око Алије Изетбеговића, а данас у овом региону има неколико стотина хиљада људи који су прихватили идеолошки и политички програм Исламске државе“.⁶⁹ Сједињене Државе су, преко *Military Professional Ressource Inc*, „подржале долазак цихадиста на босанско тло у борби против ‘српских варвара’”. Циљ није био борба против српског варварства, него дуготрајна имплементација у срцу Балкана“.⁷⁰ И до тога је заиста дошло. Кључни безбедносни проблеми у Босни и Херцеговини су радикализам, насилни екстремизам и тероризам. Како запажају Миле Шикман и Предраг Ђеранић, тероризам је присутан у континуитету од деведесетих година до данас, најпре током рата од 1992. до 1995. године под идејом глобалног цихада, потом и 1997, 2002, 2005, 2008, 2010, 2011. и 2015. године.⁷¹ На подручју

⁶⁶ Зоран Милошевић, Александра Мирковић, „Етноконфесионални идентитет Срба у Дневном авазу“, У: *Национални идентитет и религија*, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 224.

⁶⁷ Исламска декларација била је темељ политичке странке Алије Изетбеговића и послужила је за реализовање прве фазе у којој су „босански муслимани од српске етнице претварани у верску заједницу синтетичког типа, исламску по одређењу и истовремено конфронтирану са властитом културом и цивилизацијом“. Љ. Деспотовић, *н. д.*, 2019, стр. 205.

⁶⁸ Јелена Вукоичић, „Република Српска и Србија пред изазовима исламизма и тероризма“, *Политика националне безбедности*, год. VIII, бр. 1, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 132-133.

⁶⁹ Цит. пре. Ј. Вукоичић, *н. д.*, стр. 134.

⁷⁰ Алексис Ж. Труд, *Разарање Балкана*, Metella, Београд, 2012, стр. 161.

⁷¹ Миле Шикман, Предраг Ђеранић, „Угрожавање безбедности Републике Српске, са посебним освртом на тероризам“, *Политика националне безбедности*, год. VIII, бр. 1, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 75-96.

Републике Српске извршен је терористички напад на полицијску станицу у Зворнику 2015. године. Реч је о реалном безбедносном изазову који не наилази на одговарајући одговор власти у Сарајеву. Напротив, бошњачки политичари и интелектуалци у већини случајева имају благонаклон став према исламском фундаментализму, вехабизму и тероризму. Такав став подржава и већина бошњачког становништва, што је забрињавајућа појава, „посебно када се узме у обзир да су исламски екстремисти широм света познати по врло бруталном односу према свим оним муслиманима који не деле њихову визију света и ислама, што би, хипотетички гледано, и велики број босанско-херцеговачких муслимана ставило у врло незгодну позицију уколико би, у неком будућем периоду, најекстремнији исламисти добили на политичкој снази“.⁷²

Када говоримо о ставовима бошњачке политичке и интелектуалне елите, требало би да укажемо на неколико примера. Наиме, Бакир Изетбеговић је на годишњици рођења свог оца рекао да ће завршити оно што је Алија започео.⁷³ Присетимо се да је Алија Изетбеговић у свом политичком програму заговарао идеју о успостављању шеријатске државе, не бирајући средства. С тим у вези, Изетбеговић је изјавио 1991. године: „Ако сада не постоји фундаментализам, онда то не значи да га неће бити. (...) Тада неће бити само фундаментализам, већ и тероризам који неће имати краја. Десетине хиљада младих муслимана неће дозволити да остану без домовине и они су спремни да се бране тероризмом ужасних размера“.⁷⁴ Осим намере да следи очев пут, Бакир Изетбеговић је рекао да је његов отац оставио Босну и Херцеговину у аманет Ердогану.⁷⁵ С тим у вези, треба поменути ‘зелену трансверзалу’ и неоосманистичку идеју повратка Турске на просторе које је некада држала под својом контролом. Ахмет Давутоглу је јасно указао на два краткорочна и средњорочна циља турске спољне политике на Балкану: јачање Босне и Албаније и „формирање међународног правног темеља којим ће се заштитити националне мањине у овој области. У оквиру тог правног темеља Турска константно треба да прати свој циљ, који би јој гарантовао право интервенције у питањима везаним за муслиманске мањине“.⁷⁶ Дакле, прва изјава Бакира Изетбеговића указује на унутрашњи безбедносни изазов и потенцијално радикално остваривање Алијиних

⁷² Ј. Вукоичић, *н. д.*, стр. 137.

⁷³ Политика, „Изетбеговић: Завршићу оно што је мој отац започео“, *Политика*, 8. август 2017.

⁷⁴ Јирген Елзесер, *Како је џихад стигао на Балкан: свети ратници и тајне службе на Балкану*, Јасен, Београд, 2006, стр. 43.

⁷⁵ Бета, „Изетбеговић: Мој отац је Ердогану оставио Босну у аманет“, *Бета*, 19. октобар 2017.

⁷⁶ Ахмет Давутоглу, *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 134.

идеала, док друга изјава подсећа на спољашњи безбедносни изазов и турски неоосманистички концепт.

Даљој дестабилизацији и продубљивању безбедносних ризика доприноси званично Сарајево које од потписивања Дејтонског споразума до данас покушава да изврши његову ревизију, па чак и суспензију, како би, кроз даљу централизацију и концентрацију власти на федералном нивоу, успоставили бошњачку доминацију.⁷⁷ Урушавањем Дејтонског споразума, бошњачке политичке елите настоје да уруше основе за очување Републике Српске. Један од истакнутих бошњачких интелектуалаца, универзитетски професор у Сарајеву Омер Ибрахимагић, истакао се по ставовима у вези са уређењем БиХ, сматрајући да она треба да буде интегрална и етнички неподељена. С тим у вези, он се залаже за реинтеграцију Републике Српске и успостављање уставне супремације БиХ у односу на ентитете.⁷⁸ Такође, током протеклих година, добрим делом је укинута безбедносна структура Републике Српске предвиђена Дејтонским споразумом, што је довело у питање могућност заштите безбедности српског народа у БиХ. Треба рећи да „на подривању дејтонског „великодушног“ мира ради управо сила која га је својевремено наметнула – Сједињене Државе. Испоставило се да је одустајање Вашингтона од унитарне БиХ било само тактичке природе, те да он дугорочно остаје посвећен почетном циљу бацања Срба као „лоших момака“ на колена“.⁷⁹ Дакле, Република Српска се и у том контексту суочава са све јачим притисцима тзв. међународне заједнице. Високи представник међународне заједнице у БиХ Кристијан Шмит (*Christian Schmidt*) од ступања на дужност покушава да изврши притисак на Републику Српску. Он је крајем 2021. године у Извештају Уједињеним нацијама написао да „ако српски сепаратисти испуне своју претњу да ће поново направити ентитетску војску, међународне мировне снаге би требало да буду враћене у већем броју да зауставе могућност клизања ка новом рату“.⁸⁰ Очигледно је да стабилна Република Српска смета и политичарима у Сарајеву и међународној заједници, те је реална опасност да ће они, комбинованим деловањем радити на дестабилизацији и потпуном поништавању Српске.

Напоследку, према нашем мишљењу, целокупну безбедносну ситуацију у Босни и Херцеговини усложњава и преплитање политичке идеологије у удбеницима исламске веронауке у БиХ. Колега Зоран Милошевић

⁷⁷ Љ. Деспотовић, *н. д.*, 2019, стр. 160.

⁷⁸ Видети више: Зоран Милошевић, *Бошњачко поништавање Срба, Завод за уџбенике и наставна средства*, Српско Сарајево, 2004, стр. 9-41.

⁷⁹ Владимир Трапара, „Вишедимензионални историјски значај Дејтонског споразума“, У: *Дејтонски мировни споразум - две деценије мира и поуке за свет*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2016, стр. 57.

⁸⁰ Julian Borger, „Bosnia is in danger of breaking up, warns top international official“, *The Guardian*, 2. November 2021.

анализирао је садржај основношколских уџбеника исламске веронауке где је могао да увиди политизацију образовног материјала.⁸¹ Наглашавамо да је анализа објављена 2004. године, али то не умањује њен значај у актуелном контексту, будући да такав или сличан садржај образује младе генерације муслимана у Босни, о чему се расправљало и последњих година.⁸² Већ у првом разреду ученици уче о „четничком“ гранатирању Сарајева, да би се континуирано, кроз уџбенике дошло до тога да се у шестом разреду деца уче да су „дужна ослободити своју земљу“. Имајући у виду да су Срби у тим уџбеницима окарактерисани као „агресори“, није тешко закључити од кога треба да се ослободе. Надаље, у уџбенику за седми разред пише да „Муслимани не могу и не смију прихватити било чију доминацију нити окупацију својих животних простора. Дужни су штитити интересе своје вјере и своје домовине“.⁸³ А у осмом разреду се наводи да „уколико желе да постану чланице Уједињених нација морају да се ‘бар прешутно одрекну цихада’“.⁸⁴ У истим уџбеницима Срби се представљају као четници, окупатори, душмани, зликовци и прогонитељи муслимана.⁸⁵ Такво генерисање мржње међу децом основношколског узраста подсећа на исламистичку индоктринацију и припрему за потенцијалне сукобе у будућности.

Закључак

Геополитичка и безбедносна ситуација у Босни и Херцеговини може се окарактерисати као сложена, тешка и ризична. Фазно посматрање догађаја од XIX века и конституисања модерних суверених нација до данас показује да су спољнополитички чиниоци, континуирано и свесрдно, подстицали различитости до нивоа нетрпељивости и сукобљености. Осетљива религијско-конфесионална и лингвистичка тачка сусрета балканских народа, претворена је у тачку најкрвавијих сукоба, који су резултирали поцепаним и растрзаним државама. Комбинованим деловањем унутрашњих одрођених елита и спољних геополитичких играча, вршена је дезинтеграција српског националног и територијалног корпуса у корист нових идентитета синтетичких нација. Спољнополитички фактор подстицао је *системски аутошовинизам* као патолошку, политички индуковану социјалну појаву „иза које је у различитим фазама модерне политичке историје Срба стајала званична државна политика тадашњих властодржаца, а која је имала

⁸¹ З. Милошевић, *н. д.*, стр. 41-42.

⁸² Вечерње новости, „БиХ: Уџбеници подстичу мржњу према Србима“, *Вечерње новости*, 13. септембар 2013.

⁸³ З. Милошевић, *н. д.*, стр. 45.

⁸⁴ З. Милошевић, *н. д.*, стр. 45.

⁸⁵ З. Милошевић, *н. д.*, стр. 46-47.

значајну подршку доброг дела национално одрођене интелигенције. Свака од поменутих елита вођена је својим парцијалним интересима, али је у коначном збиру произвела *синдром националне ентропије* као веома погубне последице погрешне политике по друштвени, економски, политички и културни развој српске државе, друштва и нације⁸⁶. Тако је слабљен већ империјалним притисцима ослабљен српски народ, те је стварано погодно тле да се брзим политичким одлукама створе и верификују синтетичке нације. Убрзан развој синтетичких нација одвијао се у државним оквирима обе Југославије, нарочито током Брозове власти када је на све начине потискивана свест о српском пореклу Срба муслимана, док је, с друге стране, подстицана нова идентитетска конструкција „Муслиман“, а потом и „Бошњак“. Тај период означавамо као распон између „Калајевих бошњака и Алијиних новобошњака“ и увиђамо континуитет који је добијао све радикалније облике, поготову од *Исламске декларације* до данас.

Сви недостаци синтетичких идентитета надокнађени су историјским фалсификатима, крађом српског језика, културне и историјске баштине, територијалним прекрајањима и отимањем српских земаља, а да им ни то није довољно сведочи актуелна реторика бошњачке политичке елите у Сарајеву, која покушава да делегитимише и порекне постојање Републике Српске. За такву политику, они и даље уживају свесрдну подршку Запада, који деценијама деструише српску државу и потискује српски народ.

У раду смо указали на исламистичке и екстремистичке тежње које провејавају кроз политички, интелектуални, административни и образовни систем, што изискује пажњу српске политичке и интелектуалне елите у Републици Српској, која би у надлазећем периоду требало да буде спремна на све могуће сценарије. Стога сматрамо да је неопходно јачање унутрашњих економских, привредних и политичких капацитета Републике Српске, уз ослањање и чврсту сарадњу са Србијом. С тим у вези, Србија се обавезала Стратегијом националне безбедности из 2019. године⁸⁷ да ће заштитити српски народ где год да живи, те се очекује наставак јачања веза Београда и Бања Луке, као и недвосмислена дипломатска подршка Републици Српској и српском народу преко Дрине. Најзад, српски народ у целини мора да уважи своје националне интересе и да крене пут сарадње са оним државама које уважавају те интересе, на првом месту са Русијом.

⁸⁶ Љ. Деспотовић, *н. д.*, 2019, стр. 10.

⁸⁷ Погледати више: Љубиша Деспотовић, Вања Глишин, „Геополитички идентитет Републике Србије и Стратегија националне безбедности“, *Политика националне безбедности*, год. XII, бр. 1, Институт за политичке студије, Београд, 2021, стр. 21-35.

Литература:

Алинеи, Марио, *Настанак европских језика II*, Прометеј, Нови Сад, 2021.
Батаковић Т. Душан, *Златна нит постојања*, Catena Mundi, Београд, 2018.

Бета, „Изетбеговић: Мој отац је Ердогану оставио Босну у аманет“, *Бета*, 19. октобар 2017.

Богићевић, Влатко, „Босна и Херцеговина: српске земље су по крви и по језику“, У: *Catena Mundi III*, Catena Mundi, Београд, 2016, стр. 312-317.

Вукоичић, Јелена, „Република Српска и Србија пред изазовима исламизма и тероризма“, *Политика националне безбедности*, год. VIII, бр. 1, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 129-143.

Вечерње новости, „БиХ: Уџбеници подстичу мржњу према Србима“, *Вечерње новости*, 13. септембар 2013.

Давутоглу, Ахмет, *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд, 2014.

Деспотовић, Љубиша, „Синтетичке нације као модел закаснеле идентитетске консолидације нација на простору бивше Југославије“, *Српска политичка мисао* 42 (4), Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 165-182.

Деспотовић, Љубиша, *Геополитика Светосавља: српско национално питање у историјском распону од кримене до природне Србије*, Каирос, Сремски Карловци, 2019.

Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, *Савремени међународни односи и геополитика*, Каирос, Сремски Карловци, 2021.

Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, „Геополитички идентитет Републике Србије и Стратегија националне безбедности“, *Политика националне безбедности*, год. XII, бр. 1, Институт за политичке студије, Београд, 2021, стр. 21-35.

Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, „Геополитички интереси и политички концепти формирања двеју Југославија и разлози њиховог државног разбијања“, *Лесковачки зборник LXI*, Народни музеј, Лесковац, 2021, стр. 439-453.

Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, „Геополитички аспекти формирања синтетичких нација као договорних нација на простору бивше Југославије“, у: *Историја као инструмент геополитике* (пр. Зоран Милошевић), Институт за политичке студије, Београд, 2022.

Деспотовић, Љубиша, *Српска политичка модерна*, Каирос, Сремски Карловци, 2020.

Екмечић, Милорад, „Национални идентитет, синтетичке нације и будућност демократије“, у: *Национални идентитет и суверенитет у југоисточној Европи*, Историјски институт САНУ, Београд, 2002а, стр. 27-36.

Екмечић, Милорад, *Дијалог прошлости и садашњости*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002.

Екмечић, Милорад, *Дуго кретање између клања и орања*, Euro Book, Београд, 2017.

Елзесер, Јирген, *Како је џихад стигао на Балкан: свети ратници и тајне службе на Балкану*, Јасен, Београд, 2006.

Енциклопедија *Catena Mundi*, том III, *Catena Mundi*, Београд, 2016.

Зиројевић, Олга, *Исламизација на јужнословенском простору: Конвертити: како су се звали*, СГЦ, Београд, 2012.

Јарчевић, Слободан, *Бивши Срби: римокатолици, муслимани, Румуни и Црногорци*, Мирослав, Београд, 2010.

Коњхоџић, Алија, „Срби муслиманске вере у четничким одредима“, У: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 107-117.

Костић М. Лазо, „О националности БХ муслимана“, У: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 35-39.

Краљачић, Томислав, *Калајев режим у Босни и Херцеговини (1882-1903)*, *Catena Mundi*, Београд, 2017.

Куленовић Ш. Хакија, „Национална свест динарских муслимана“, У: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 55-62.

Милошевић, Зоран, *Бошњачко поништавање Срба*, Завод за уџбенике и наставна средства, Српско Сарајево, 2004.

Милошевић, Зоран, Мировић, Александра, „Етноконфесионални идентитет Срба у Дневном авазу“, У: *Национални идентитет и религија*, Институт за политичке студије, Београд, 2013.

Митровић М. Милован, „Феноменологија и дијалектика националног идентитета и српског идентитета Србије“, у: *Идентитетски преображај Срба*, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2016, стр. 47-75.

Новак, Виктор, *Magnum Crimen II*, *Catena Mundi*, Београд, 2015.

Нухић, Мехмедалија, „Ислам као детерминирајући фактор у животу М(м) услимана“, У: *Срби муслиманске вероисповести*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

Оман, Емил, „Турски јарам и прелажење у ислам“, у: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 71-80.

Поповић Д. Никола, *Српски национални програм*, ДМП, Београд, 2000.

Политика, „Изетбеговић: Завршићу оно што је мој отац започео“, *Политика*, 8. август 2017.

Радаковић, Милован, *Компоненте националног и европског идентитета*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2012.

Радушки, Нада, „Језичка и религијска компонента националног идентитета становништва Србије“, у: *Национални идентитет и етнички односи* (пр. Нада Радушки), Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 21-36.

Раковић, Александар, *Срби и религијски интервенционизам 1991-2015*, Хришћански културни центар др Радован Биговић, Београд, 2015.

Ребац, Хасан, „Наши грађани муслиманске вере“, У: *Catena Mundi III*, *Catena Mundi*, Београд, 2016, стр. 265-270.

Ребац, Хасан, „Срби муслиманске вере у Босни и Херцеговини“, *Летопис Матице српске*, књ. 306, св. 2-3, Нови Сад, 1925, стр. 109-118.

Селимовић, Меша, *Сјећања*, Слобода, Београд, 1977.

Симеуновић, Драган, *Нација и глобализација*, Зограф, Ниш, 2009.

Смит, Антони, *Национални идентитет*, Библиотека XX век, Београд, 1998.

Стојковић, Бранимир, *Европски културни идентитет*, Службени гласник, Београд, 2008.

Танасковић, Дарко, „Противречности необошњаштва.“ У: *Catena Mundi III*, *Catena Mundi*, Београд, 2016, стр. 243-249.

Терзић, Славенко, „Етничко и верско у српско историји“, у: *Catena Mundi III*, *Catena Mundi*, Београд, 2016, стр. 82-89.

Труд Ж. Алексис, *Разарање Балкана*, Metella, Београд, 2012.

Трапара, Владимир, „Вишедимензионални историјски значај Дејтонског споразума“, У: *Дејтонски мировни споразум - две деценије мира и поуке за свет*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2016, стр. 53-62.

Ђоровић, Владимир, „Осман Ђикић 1879-1912“, У: *Закована врата: Срби и балкански муслимани*, Укронија, Београд, 2017, стр. 94-100.

Умељић, Владимир, *Балкански гамбит Ватикана*, *Catena Mundi*, Београд, 2018.

Хајзинха, Јохан, *Патриотизам и национализам у европској историји до краја деветнаестог века*, Прометеј, Нови Сад, 1996.

Хегел, Фридрих, *Феноменологија духа*, Дерета, Београд, 2005.

Цветковић Н. Владимир, „Национални идентитет и (ре)конструкција институција у Србији (идеологије, образовање, медији)“, *Филозофија и друштво XIX-XX*, 2002, 51-75.

Шикман, Миле, Ђеранић, Предраг, „Угрожавање безбедности Републике Српске, са посебним освртом на тероризам“, *Политика националне безбедности*, год. VIII, бр. 1, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 75-96.

- Шпенглер, Освалд, *Пронаст запада II*, Службени гласник, Београд, 2018.
- Borger, Julian, „Bosnia is in danger of breaking up, warns top international official“, *The Guardian*, 2. November 2021.
- Cohen L. Jean, Arato, Andrew, *Civil Society and Political Theory*, MIT press, Massachusetts, 1994.
- Hobsbawm, Eric, *Nations and nationalism since 1870*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
- Jenkins, Richard, *Rethinking Ethnicity*, SAGE Publications, London, 2008.

Summary

Ljubiša Despotović, Vanja Glišin

„NEW BOSNIAKISM“ OF ALIJA IZETBEGOVIĆ AS AN IDENTITY CONSTRUCT OF A SYNTHETIC NATION AND SECURITY RISKS FOR THE REPUBLIC OF SRPSKA

In the paper, the authors deal with the issue of identity and nations in the post-Yugoslav area, since from the 19th century until today there have been many disagreements and ambiguities on this issue, which should be clarified. The basic question concerns the origin and development of nations in this area, that is, the construction of synthetic identities and nations as agreed nations. Therefore, in the first part, the authors provide an overview of scientific knowledge concerning nations and identities and derive a theoretical model of synthetic nations, as an attempt to comprehensively respond to a complex phenomenon. In the second part of the paper, based on previous scientific knowledge, the authors analyze the process of the creation of the Bosniak nation and its development from the 19th to the end of the 20th century, when it was internationally recognized. Finally, aware of the facts about the process of the creation of the Bosniak nation, that is, the new Bosniakism of Alija Izetbegović, the authors derive security risks for the Republic of Srpska.